20.04.2021

Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Asia: HE 241/2020

Pohjois-Suomen laboratoriokeskuksen liikelaitoskuntayhtymä NordLabin lausunto:

Eduskunnan talousvaliokunta on pyytänyt NordLabilta (Pohjois-Suomen laboratoriokeskuksen liikelaitoskuntayhtymältä) asiantuntijalausuntoa otsikon mukaisesta lainsäädännöstä. Keskitymme lausunnossa NordLabin kannalta keskeisiin ja tärkeimpiin asioihin.

NordLabin (Pohjois-Suomen laboratoriokeskuksen liikelaitoskuntayhtymän) jäseniä ovat 5 Pohjois-Suomen sairaanhoitopiiriä: Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveyspalvelukuntayhtymä Soite, Länsi-Pohjan sosiaali- ja terveyspalvelujen ja sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirien kuntayhtymät sekä Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä. NordLab tuottaa jäsenilleen kliinisiä laboratoriotutkimuksia. NordLab toimii laajalla maantieteellisellä alueella n. 70 toimipisteessä Pohjois-Suomessa; Keski-Pohjanmaan Perhosta Lapin Enontekiölle. Alueellamme toimii kuusi ympärivuorokautisen päivystyksen yksikköä, joista kaksi on laajan päivystyksen yksiköitä, sekä kaksi ympärivuorokautisen perusterveydenhuollon päivystävää yksikköä, joiden kaikkien laboratoriopalvelut NordLab tuottaa.

NordLabin toimipiste- ja logistiikkaverkosto:

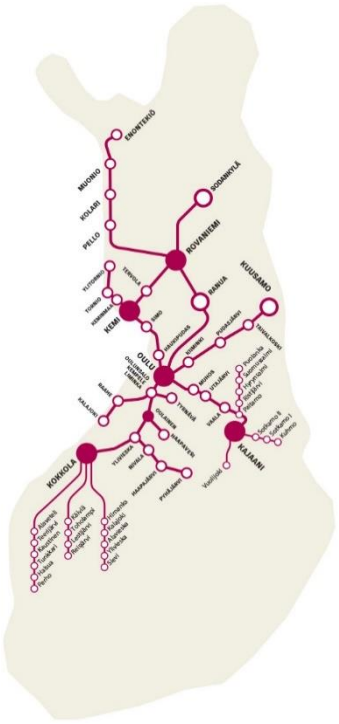

Lääketieteellisistä erikoisaloista sekä kliinisen kemian että kliinisen mikrobiologian lääketieteellinen toiminta, ml. alojen koulutus, on kokonaisuudessaan NordLabin tuottamaa koko OYS erityisvastuualueella (OYS-ERVA). Lisäksi NordLab tuottaa genetiikan laboratoriopalveluita, mutta perinnöllisyyslääketieteen erikoisalan palvelut ovat sairaanhoitopiirien itsensä tuottamia.

NordLab on toiminut liikelaitoskuntayhtymä -muotoisena ja nykyisessä laajuudessaan vuodesta 2013 lähtien. Toimintavuosiensa aikana NordLab on kehittänyt ja tehostanut laboratorio toimintaa ja pystynyt laskemaan asiakkaidensa hintoja (2015 vrt. 2021) 2,5%. Samaan aikaan yleinen hintakehitys on ollut +3,9%.

Hyvinvointialueiden yhteistoiminnan jatkuminen kriittistä

Perustettavien hyvinvointialueiden edellytykset tuottaa laboratoriopalveluita itsenäisesti ovat alueellamme heikot, Pohjois-Pohjanmaata lukuun ottamatta. Esimerkiksi laboratorioalan erikoislääkäreiden saatavuus on koko valtakunnassa heikkoa. NordLabissa toimivat lääkärit ovat tuottaneet alojen palveluita sekä koulutusta koko alueelle, turvaten esimerkiksi tartuntatautilain edellytykset mikrobiologisten laboratorioiden toiminnalle koko alueella. Lisäksi mikrobiologisten laboratorioiden toimintaa on alueellamme turvattu yhteisillä sairaalamikrobiologiresursseilla. NordLabissa tehdään myös pitkäjänteistä työtä oman yhteisen laboratoriotietojärjestelmän kehittämiseksi. Myös jatkossa on Lapin, Pohjois-Pohjanmaan, Kainuun ja Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueiden pystyttävä tuottamaan yhteistyössä laboratoriopalvelut, niiden saatavuuden ja laadun turvaamiseksi sekä riittävien henkilöstö- ja muiden voimavarojen tai tehtävissä tarvittavan erityisasiantuntemuksen turvaamiseksi. Ei ole myöskään taloudellisesti mahdollista resursoida kaikille alueemme hyvinvointialueille itsenäisen toiminnan vaatimia lääkäreitä ja asiantuntijoita. Lisäksi yhteistyö on tarkoituksenmukaista taloudellisten mittakaavaetujen saavuttamiseksi jatkossakin.

NordLab ”perustettava uudelleen”

Hyvinvointialueiden syntyessä ja järjestämisvastuun siirtyessä niille 1.1.2023 NordLabin nykyiset jäsenet lakkaavat olemasta. Lakiesitys ei myöskään tunne NordLabin nykyistä toimintamuotoa; usean hyvinvointialueen yhdessä omistamaa liikelaitoskuntayhtymää. NordLabille on siis tarpeen löytää uusi yhteistoiminnan muoto. Uusi laki velvoittaisi samaan sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueeseen kuuluvien hyvinvointialueiden tekemään yhteistyösopimuksen valtuusto-kausittain (Sote-järjestämislaki 5. luku 36 § 4. momentti). Tuossa yhteistyösopimuksessa sovittaisiin, muiden asioiden ohella, tukipalveluiden järjestämisestä ja tuottamisesta. Lain säännöskohtaisissa perusteluissa määritellään laboratoriopalvelut tässä yhteydessä tällaiseksi tukitoiminnoiksi. Näin ollen NordLabin toiminnan tulevaisuudesta sopiminen tapahtuisi viimeistään silloin, kun yhteistyösopimus olisi laadittava ensimmäisen kerran, eli vuoden 2025 loppuun mennessä. Tämä on väistämättä liian myöhään.

NordLabin kannalta yhteistyösopimuksen aikatauluun sisältyy riski, että yhteistyösopimusta ei synny ennen järjestämisvastuun siirtymistä 2023, eivätkä aluevaltuustot ehdi perustaa uutta hyvinvointiyhtymää tms., johon NordLabin toiminta siirtyisi 1.1.2023. Mikäli näin kävisi, siirtyisi

NordLabin toiminta, omaisuus ja henkilöstö hyvinvointialueille. Kuten edellä todettiin, Pohjois-Suomen hyvinvointialueet eivät itsenäisesti selviä laboratoriopalveluiden tuottamisesta, esim. lääkäreiden saatavuuden takia ja tämän takia olisi ehdottoman tärkeä turvata NordLabin toiminnan jatkuvuus. Laissa olisikin tarpeen ottaa kantaa sairaanhoitopiirien yhteisten, olemassa olevien liikelaitoskuntayhtymien tulevaisuudesta sopimiseen siten, että toiminnan jatkuvuus ei vaarannu. Päätökset siitä purkautuuko nykyiset järjestelyt vai perustetaanko esim. hyvinvointiyhtymä, johon liikkeenluovutus tehdään, tarvitaan mahdollisimman pian väliaikaishallintojen aloittaessa toimintansa.

Yhteistoiminnan muoto

Sote-järjestämislain 8. luvun 52 §:n mukaisesti hyvinvointialueet voisivat hoitaa tehtäviään yhdessä ja tällaisen yhteistoiminnan muotoja olisivat yhteinen toimielin, yhteinen virka, sopimus viranomaistehtävän hoitamisesta ja hyvinvointiyhtymä. NordLabin tyyppinen toiminta voisi siis uuden lain mukaisesti jatkua esim. hyvinvointialueiden yhteisenä hyvinvointiyhtymänä.

NordLabin nykyiset jäsenet ovat tehneet toimintavuosien aikana useampia selvityksiä NordLabin toiminnan yhtiöittämisestä (in-house yhtiö), mutta asiassa ei ole edetty, johtuen mm. sote-lainsäädännön keskeneräisyydestä. On kuitenkin edelleen jäsenten tahotilana, että Nordlabin toiminta voitaisiin yhtiöittää. Yhtiöittämistä on pidetty NordLabin kannalta tarpeellisena mm. sen takia että se on hallinnollisesti yhtymämuotoista toimintaa kevyempää ja sopisi näin paremmin NordLabin kaltaiselle pienemmälle organisaatiolle. Lisäksi on tunnistettu, että yhtiömuotoinen toiminta mahdollistaisi mm. kannustavammat palkkausjärjestelmät ja -tavat, jotka tulevat korostumaan kun asiantuntijoiden saatavuus edelleen heikkenee tulevina vuosina.

Säännöskohtaisessa perustelussa (8. luku 52 §) todetaan, että hyvinvointialueet voisivat perustaa yhdessä esimerkiksi osakeyhtiön, säätiön tai yhdistyksen. Lakiesityksen mukaan yhtiö kuitenkin rinnastettaisiin sote-järjestämislain 2 §:n mukaisesti yksityisiin toimijoihin ja arvioitaessa pystyykö hyvinvointialue huolehtimaan kaikissa tilanteissa järjestämisvastuunsa toteuttamisesta (lain 8 §), ei julkisomisteista yhtiötä laskettaisi osaksi hyvinvointialueen omaa palvelutuotantoa. Säännöskohtaisessa perustelussa viitataan myös, että lääketieteen erikoisalaa ei voida kokonaisulkoistaa. Laissa olisi tarpeen määritellä nykyistä selkeämmin, että kuuluuko laboratoriolääketieteen erikoisalat näihin erikoisaloihin (joita ei voi kokonaisulkoistaa) vai tulkitaanko ne tukipalveluiksi, kuten kohdassa *Hyvinvointialueiden yhteistoiminta* (Sote-järjestämislaki 5. luku 36 § 4. momentti). Ensin mainittu tulkinta rajaisi NordLabin yhtiöittämisen mahdollisuuden pois.

Muutosehdotus

NordLabin ja Pohjois-Suomen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että hyvinvointialueet voivat yhdessä tuottaa laboratoriopalveluita ja että lailla ei rajoitettaisi yhteistoiminnan muotoa. Em. perusteilla esitämme, että Hyvinvointialueilla tulisi säilyä mahdollisuus palveluiden tuottamiseen yhtiömuotoisena siten, että julkisomisteista osakeyhtiö- tai osuuskuntamuotoista toimintaa ei rinnasteta yksityisiin toimijoihin ja hyvinvointialueiden omistamien ja ohjaamien yhtiöiden sekä

osuuskuntien palvelutuotanto pitäisi laskea osaksi hyvinvointialueen omaa palvelutuotantoa, järjestämiskyvykkyyttä ja riittävää omaa palvelutuotantoa arvioitaessa.

Ehdotus uudeksi 2 momentiksi lain sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 12 §:ään (tai vaihtoehtoisesti uudeksi 3 momentiksi 8 §:ään):
Hyvinvointialue voi tuottaa asiakkaalle annettavia sosiaali- ja terveyspalveluja hankkimalla niitä omistamaltaan tai usean hyvinvointialueen yhteisesti omistamalta yhtiöltä, osuuskunnalta tai muulta yhteisöltä, jos se on perusteltua tehtävien tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Mikäli hyvinvointialue yksin tai yhdessä muiden hyvinvointialueiden kanssa käyttää määräysvaltaa yhteisöön samalla tavoin kuin omiin toimipaikkoihinsa, hyvinvointialueen omistamalta tai usean hyvinvointialueen yhteisesti omistamalta yhteisöltä hankittavat palvelut rinnastetaan hyvinvointialueen omaan palvelutuotantoon arvioitaessa, pystyykö hyvinvointialue huolehtimaan kaikissa tilanteissa järjestämisvastuunsa toteuttamisesta.

Lisätietoja antavat:

Tuija Männistö, johtava lääkäri, NordLab

Anne Piikivi, toimitusjohtaja, NordLab